

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ 2011

Για να μη διαβούν οι Μήδοι

Από την Μ. Θεοδοσοπούλου

Φωτογραφία του Νίκου Οικονομόπουλου/Magnum

Δημήτρης Γ. Στεφανάκης

Θα πολεμάς με τους θεούς.

Ενα μυθιστόρημα για τον Λεωνίδα

εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, σ. 571, ευρώ 19,90

Ελένη Σαραντίτη

Η θυσία

εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, σ. 380, ευρώ 19,18

«Δεν ντρέπεσαι να υψώνεις το ανάστημά σου μπροστά στον μεγάλο βασιλιά! Λησμόνησες ότι εγώ ήμουν εκείνος που σκέπασε τη γη με στρατιώτες και τη θάλασσα με πλοία», κομπάζει ο Ξέρξης. «Πώς τολμάς να υπερηφανεύεσαι για τον αριθμό των στρατευμάτων σου... Είναι η ανδρεία, και όχι το πλήθος, που κάνει έναν στρατό αήττητο», απαντά αγέρωχα ο Λεωνίδας. Αυτός ο διάλογος ανάμεσα στον Πέρση και τον Σπαρτιάτη βασιλιά δεν διημείφθη στα στενά των Θερμοπυλών, όπου ποτέ δεν συναντήθηκαν. Πώς θα ήταν, άλλωστε, δυνατόν, αφού ο ένας μαχόταν και ο άλλος επόπτευε από τον θρόνο του, που τον είχε στημένο «σε ξάγναντο σημείο του όρους Καλλιδρομου». Εγινε πολύ αργότερα, όταν περιφέρονταν σκιές στον κόσμο του Πλούτωνα. Τουλάχιστον έτσι φαντάστηκε τον νεκρικό τους διάλογο ο Φρανσουά Φενελόν, συγγραφέας του μυθιστορήματος «Τύχαι Τηλεμάχου». Κόντευαν να συμπληρωθούν 2.200 χρόνια από τη Μάχη των Θερμοπυλών, όταν τον έγραψε. Για τη

Share 2269K

Tweet 124K

Share 3878

Διαβάστε επίσης

Στην κατηγορία

• Βιβλίο

Με λέξεις-κλειδιά

• Κριτική βιβλίου

επιπλήρη επίτευξη των 2.490 ετών δεν διαθεσίμους έναν παιδιαγωγό μυθιστοριογράφο του ύψους του Γάλλου Φενελόν, έχουμε, όμως, δύο εμπνευσμένους μυθιστοριογράφους: την Ελένη Σαραντίτη και τον Δημήτρη Στεφανάκη.

Προνοητική η πρώτη, άρχισε νωρίς να γράφει το μυθιστόρημά της, που εκδόθηκε Νοέμβριο του 2009. Ενώ ο δεύτερος χρονοτρίβησε, πιθανώς και χάρη στον Καμύ, τον ήρωα του προηγούμενου μυθιστορηματός του, με αποτέλεσμα να μην προλάβει ούτε καν τα ετήσια «Θερμοπύλια». Το μυθιστόρημά του εκδόθηκε μετά την επέτειο της εξαήμερης μάχης, που υπολογίζεται ότι έγινε στα τέλη Αυγούστου του 480 π.Χ., όταν στη Σπάρτη τελούνταν τα Κάρνεια. Οι εορτασμοί στάθηκαν αιτία ή και δικαιολογία για την αποστολή μόνο τριακοσίων ανδρών. Κατά τον Ηρόδοτο, με το που θα τελείωναν τα Κάρνεια, οι Λακεδαιμόνιοι σκόπευαν να κατευθυνθούν όλοι μαζί στις Θερμοπύλεις, αφήνοντας μόνο μια φρουρά στη Σπάρτη. Και οι υπόλοιποι σύμμαχοι λογάριαζαν να κάνουν το ίδιο, καθώς είχε συμπίσει να εορτάζουν και εκείνοι την Ολυμπιάδα. Όπως φαίνεται, αξιολογώντας τις προτεραιότητες, έκριναν ότι δεν ήταν πρόπον ν' αφήσουν τον γάμο και να πάνε για πουρνάρια.

Ο Ηρόδοτος επικεντρώνεται στην περιγραφή της Μάχης των Θερμοπυλών, ενώ γράφει λίγα για τον Λεωνίδα και ακόμη λιγότερα για την οικογένειά του, τους συμπολεμιστές του και εν γένει όσους τον περιστοίχιζαν. Αλλά και οι μετέπειτα ιστορικοί στάθηκαν απέναντι στο πρόσωπο του Λεωνίδα μάλλον φειδωλοί στις λεπτομέρειες. Κι αυτό προς αγάλλιση των συγγραφέων, που έχουν ευρύτερο πεδίο ελευθερίας για τις μυθοπλαστικές τους επινοήσεις. Ετσι, ακόμη κι όσοι έχουν διαβάσει τη σχετικά πρόσφατη μετάφραση του αμερικανικού ευπώλητου Οι πύλες της φωτιάς, που Στήβεν Πρέσφιλντ, θα βρουν ενδιαφέροντα τα δύο καινούρια μυθιστορήματα, καθώς δύο Έλληνες, αυτή τη φορά, συγγραφείς πλάθουν ο καθένας τον δικό του Λεωνίδα. Από τη Λακωνία η Σαραντίτη, επιχειρεί να προσδώσει, γι' άλλη μια φορά, στον Λεωνίδα διαστάσεις παγκόσμιου συμβόλου. Για τις προθέσεις της προοιδαίνει ο τίτλος του βιβλίου της αλλά και το μότο, το οποίο δανείζεται από το δοκίμιο Θερμές Πύλες του νομπελίστα Ουίλιαμ Γκόλντινγκ. Ο Λεωνίδας της Σαραντίτη είναι ο άνθρωπος που θυσιάστηκε για τη σωτηρία της πατρίδας του, υπακούοντας στο θέλημα των Θεών. Αφού, σύμφωνα με τον χρησμό του Μαντείου των Δελφών: «...ή στα χέρια των Περσών η πολιτεία σας θα πέσει ή, αν δεν πέσει, η Λακεδαιμών θα πενήσει τον θάνατο του βασιλιά της...».

Ολόκληρο το μυθιστόρημα στήνεται σαν ένας μακρύς μονόλογος του Λεωνίδα κατά την τελευταία νύχτα πριν από τον θάνατό του. Μια ολονυχτία που παραπέμπει σε εκείνη του Ιησού στο Ορος των Ελαιών. Αποκαλύπτεται η ανθρώπινη αδυναμία μπροστά στο αναπότρεπτο τέλος, καθώς ταραζεται από έντονα συναισθήματα και πεισιθάνατες σκέψεις. Παραμερίζοντας τις περγαμινές του σκληροτράχηλου πολεμιστή, η συγγραφέας προβάλλει μια εξιδανικευμένη μορφή Λακεδαίμονα, άνδρα και πολίτη, αλληλέγγυου προς τους συμπολεμιστές του, λατρευτικού συζύγου και στοργικού πατέρα. Σε ορισμένα σημεία, μάλιστα, δεν διστάζει να παρακάμψει τα μαρτυρημένα, όπως, λ.χ., όταν παρουσιάζει τους γονείς του σαν ένα εσαεί ερωτευμένο ζευγάρι, παραβλέποντας ότι ο πατέρας του υπέκυψε στις πιέσεις της πολιτείας, και τον πρώτο καιρό του γάμου του, που αργούσε η τεκνοποίηση, απέκτησε γιο με άλλη γυναίκα. Ετσι προέκυψε ο Κλεομένης, ο οποίος και τον διαδέχτηκε. Όπως και να έχει, το επίτευγμα της συγγραφείας δεν είναι τόσο το πλάσιμο του ήρωα όσο το πλάσιμο του λόγου του. Η γλώσσα και ο ρυθμός του μονόλογου ταιριάζουν σ' έναν ευλαβή και καλλιεργημένο άντρα της εποχής του. Ανιστορεί τα παρελθόντα, επικαλούμενος συνεχώς τους Θεούς, ενώ οι αναφορές του στα μελλούμενα προσλαμβάνουν προφητική χροιά.

αντιθέτως, ο Στεφανάκης αρκείται σε έναν στρωτό, χωρίς εξάρσεις, λόγο, συνθέτοντας μια κλασικότερη μυθιστορηματική βιογραφία του Λεωνίδα. Και η δική του αφήγηση, τριτοπρόσωπη και εστιασμένη σχεδόν εξ ολοκλήρου στον ήρωά του, είναι αναδρομική. Δεν αρχίζει, όμως, από τη νύχτα πριν από τη Μάχη, αλλά από την τελευταία πριν από την αναχώρησή του από τη Σπάρτη. Και οι δύο, πάντως, συγγραφείς επιλέγουν ως σημείο εκκίνησης τον έρωτα του Λεωνίδα για τη νεαρή ανιψιά και μετέπειτα σύζυγό του, τη Γοργώ, κόρη του Κλεομένη. Γνωστή η ευφυΐα της, της εξασφάλισε, και μετά τον θάνατο του Λεωνίδα, εξέχουσα θέση στην κοινωνία της Σπάρτης. Όμως, οι δύο μυθιστοριογράφοι δίνουν έμφαση στα φυσικά της κάλλη, αφού επικεντρώνονται σε μια ερωτική συνένυρεση. Τις αναμνήσεις του Λεωνίδα από την πρώτη γαμήλια νύχτα περιγράφει η Σαραντίτη, όπου η εγκόσμια ηδονή απογειώνεται σ' ένα σχεδόν θεικό σμίξιμο. Τη στερνή ερωτική νύχτα του Λεωνίδα προτιμά ο Στεφανάκης, την οποία και περιγράφει με μια γερή δόση αισθησιασμού και με τη Γοργώ έμπειρη πλέον στα ερωτικά. Και στα δύο μυθιστορήματα ο έρωτας του Λεωνίδα για τη Γοργώ επανέρχεται στην αφήγηση, διανθίζοντας περισσότερα κεφάλαια. Με αυτήν την ευκαιρία, μάλιστα, περιγράφονται τα κάπως αρχέγονα γαμήλια έθιμα της αρχαίας Σπάρτης: η απαγωγή της νύφης και η προετοιμασία της για την πρώτη νύχτα του γάμου, που προέβλεπε κουρά της κεφαλής και δέσιμο της νύφης ως σκλάβας.

Σε ορισμένα κεφάλαια των τεσσάρων μερών, στα οποία χωρίζει το μυθιστόρημά του ο Στεφανάκης, παρελαύνουν κι άλλες γυναίκες, χήρες και εταίρες, σε μια μακριά άλυσω ερωτικής μύησης. Ο συγγραφέας δεν φειδεται λεπτομερών περιγραφών, προσθέτοντας και παράπλευρες ιστορίες γύρω από άλλα ιστορικά πρόσωπα της εποχής. Αλλωστε, αυτή είναι η αφηγηματική του τακτική στα μυθιστορήματα εποχής που μέχρι σήμερα έχει εκδώσει. Αναπλάθει την καθημερινή ζωή σε διαφορετικούς τόπους και παλαιότερους χρόνους, δείχνοντας την ίδια περιγραφική δεξιότητα, είτε πρόκειται για σκηνές μάχης είτε για στιγμιότυπα συμποσίων και κραιπάλης. Ετσι, στο πρώτο μέρος, πιθανώς και το πιο συναρπαστικό, καθώς γέρνει μάλλον προς την πλευρά του μύθου, περιγράφει την πρώτη μάχη, στην οποία έλαβε μέρος ο Λεωνίδας, εναντίον των Αρκάδων. Ανασταίνει τη φάλαγγα των Λακεδαιμονίων μέσα από τα αισθήματα του μαχόμενου εντός αυτής στρατιώτη. Παραθέτει, επίσης, ένα ταξίδι του Λεωνίδα στην Ιωνία, που του δίνει την ευκαιρία να παρουσιάσει τη χλιδή της Αρχαίας Κορίνθου και τον πλούτο της περσοκρατούμενης Μιλήτου. Τα εμπλεκόμενα γνωστά πρόσωπα, από τον Ηράκλειτο μέχρι τον Θεμιστοκλή, τα σκιαγραφεί με ελεύθερη απόδοση των ιστορικών στοιχείων, προσπαθώντας να δημιουργήσει αντιστοιχίες με τα σημερινά πρότυπα για τον στοχαστή ή τον πολιτικό άνδρα. Με παραπλήσιο τρόπο παρουσιάζει τις χώρες και τις μεταξύ τους σχέσεις. Για παράδειγμα, η Περσία δεν είναι μόνο μια μεγάλη στρατιωτική δύναμη αλλά και οικονομική, οπότε τα εμπορικά οφέλη είναι ένας επιπλέον λόγος για να «μηδίσουν» οι ελληνικές πόλεις.

Τέλος, όσον αφορά τα προεόρτια και την ίδια τη Μάχη, η ηρωδότηα αφήγηση φαίνεται να λειτουργεί περιοριστικά για τους συγγραφείς. Κατά τα άλλα, μυθιστορήματα όπως της Σαραντίτη και του Στεφανάκη, δεν χρειάζονται τη διαμεσολάβηση μιας βιβλιοπαρουσίασης. Δεν έχουν σκοτεινά σημεία και ως προς τη δομή ακολουθούν το σύνηθες σχήμα της ευθύγραμμης αφήγησης. Ωστόσο, όταν το θέμα έρχεται από την αρχαία Ελλάδα, ο μέσος αναγνώστης των ευπώλητων μάλλον απωθείται. Και πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τον Λεωνίδα και τη Μάχη των Θερμοπυλών πιθανόν να θεωρεί ότι τα έμαθε όλα με τη χολιγουντιανή μεταφορά του κόμικς των «300».

Ολίγον τι παρωχημένη κοινοτοπία, ωστόσο, πέραν όλων αυτών, δεν πρέπει, τουλάχιστον στις προβληματικές ημέρες μας, να ξεχνάμε το

ουσιώδεις. Στα στενά των Θερμοπυλών δόθηκε μια άπελπις μάχη και, συγχρόνως, ένα από τα πρώτα μαθήματα, πως δεν υπάρχει τίποτε υπέρτερο στη ζωή από την ελευθερία. Ετσι, με το πέρασμα των αιώνων οι Θερμοπύλες έγιναν σύμβολο, πέρα από όρια χρόνου και τόπου. Φτάνοντας, μάλιστα, εκείνο το διδάγμα ως εμάς, συμπληρώθηκε και έγινε ακόμη πιο διδακτικό. Με ανατροπή στο πνεύμα εξιδανίκευσης ή, σαν το παλαιό μάθημα να ήταν κάπως ημιτελές, κατέληξε, μέσα από το ομότιπο καβαφικό ποίημα, πολύ πιο καίριο: Τιμή σ' εκείνους όπου στην ζωή των / ώρισαν και φυλάγουν Θερμοπύλες (...) Και περισσότερη τιμή τούς πρέπει / όταν προβλέπουν (και πολλοί προβλέπουν) / πως ο Εφιάλτης θα φανεί στο τέλος / κι οι Μήδοι επιτέλους θα διαβούνε. *